

Mladinski problem

Božo Vodušek

Nravna dejstva nastajajo tam, kjer ideologije izgubljajo vrednost.

Heinrich Mann.

V veliko je bilo že govorenega in napisanega o povojni mladini, o takozvani mladi generaciji, razlagali so nam njeno miselnost resnični in navidezni ideologi različnih taborov in brali smo sempatja nekoliko vzvišene, sempatja nekoliko jedke komentarje starejših opazovalcev, vse skupaj pa je ponavadi izzorelo ali v lepe filozofeme ali pa v banalno časnikarsko prerekanje. Čim se je znašlo mladinsko gibanje v stolpcih kake revije, je postalo nekaj visoko abstraktnega in večini ljudi nerazumljivega, če pa se je pomešalo med časnikarje in politike, se je v trenutku spremenilo v čisto vsakdanji boj za korita. In tako smo videli, da so vse študije, ankete, debate in kontroverze o mladinskem vprašanju, ki so skušale ugotoviti, koliko je današnja mladina katoliška, nacionalistična ali komunistična, koliko tem sistemom nasprotuje, ali koliko si jih je prisvojila, ali pa razprave, ki so merele zgolj njen življenski zagon ob zagonu prejšnjih generacij, — ostale brez zadovoljivega zaključka; stari in mladi se niso mogli niti sporazumeti, še manj spraviti, čeprav jih je družil večinoma isti organizacijski okvir. Neka čudna nespravljivost se je pri vsem tem zdela marsikom edina razlaga. Le redko in samo mimogrede pa so pri reševanju mladinskega vprašanja obravnavali to, kar je na njem človeško najvažnejše: to je njegovo нравno stran. Ne gre namreč zato, kakšne razumske sisteme mladina priznava. Ti so tudi pri njej, kakor zmeraj, različni po vzgoji in okoliščinah. Gre predvsem za nekaj, kar se ne tiče nobenih novih razumskih spoznav niti ni zgolj biološkega značaja; posebnost in pomembnost prizora, ki se odigrava pred našimi očmi, je v tem, da vidimo, kako se mladina vseh taborov in prepričanj, z obrnjenim orožjem, obrača zoper okolico, ki so jo ustvarili starejši od nje, in sicer prav z najboljšim orožjem, ki ga je od te okolice prejela.

Odrasel sem v katoliškem taboru, ki tvori še danes med Slovenci najmočnejši kulturno politični organizem, in sem imel priliko opazovati in tudi udeleževati se vseh neštevilnih bojov, ki jih je bila v njegovem okviru mlada generacija zoper starejšo vse od prevrata; po petnajstih letih je marsikaj že prešlo v zgodovino, a prvi sadovi so komaj šele vidni; na zunaj stoji fronta tam, kjer je stala pred petnajstimi leti. Smatram za svojo dolžnost, pa tudi za dolžnost svojih vrstnikov, naj so rasli tam ali kjerkoli drugje, da čimbolj jasno po-

udarimo to, kar je nas, ki pripadamo mladi generaciji, vodilo pri našem boju. To zahteva od nas položaj, ki še zmeraj ni razčiščen, reakcija, ki snuje nove in nove krize; zahtevata naša lastna samozavest in naša skrb, da bi prišli do notranje in zunanje jasnosti, sedaj ko prestopamo trideseto leto in se kmalu ne bomo smeli več imenovati mlade. Imamo zgodovino predvojnega katoliškega gibanja med Slovenci, ki je bila napisana za založnico in vrh tega našteva sama zunanja dejstva; za čas po vojni še take nimamo. To pa gotovo predvsem zaradi tega, ker zgodovinar te dobe ne bo mogel videti v njej razvoja, ampak počasen, a neizbežen razkroj. Mladinsko gibanje je bilo kakor drugod, tudi v našem katoliškem kulturno političnem organizmu le zunanji izraz za razkroj starega sistema, ki je zaradi lastnih нравnih nesoglasij razjedal samega sebe.

Mi, ki smo pripadali povojni mladini v katoliškem taboru, smo se borili zoper politično stran katolicizma na osnovi katolicizma samega. Vzrasli v katoliški okolici od katoliških očetov, smo z mladostjo vsrkali vase katoliške nauke; ko pa smo dozorevali, so ti nauki v nas pričeli živeti samolastno življenje. Tedaj je pri novem stiku mladih, pubertetnih ljudi z okolico nastal spor; nauki v nas so pričeli zahtevati logičnih posledic v življenju, teh logičnih posledic pa okoli nas ni bilo, ali pa jih je bilo vsaj veliko premalo. Nam, kakor vsakemu mlademu človeku, ki je z mladostjo prejel neko prepričanje in ga v notranjosti doživel, se je zdelo nujno, da mora imeti vsako prepričanje močne in očitne posledice v zunanjem življenju. Ker tega nismo našli, smo se uprli. Prvotno gibalno katoliškega mladinskega pokreta morebiti ni bilo v zavračanju prepričanja, ki nam je bilo dano od mladosti, niti ne zgolj v stremljenju, da bi si priborili prostor pod solncem, ampak to gibanje je nastalo zaradi nasprotij med načeli, ki smo jih ljubili, spoštovali in doživljali do zadnjih neizprososti, in pa tisto okolico, ki se je na ta načela sklicevala. Do tega pa je moralo priti, čeprav se še danes mnogi nujnosti ne zavedajo.

Katoliški kulturno politični organizem se je izoblikoval pri nas pred nekakimi petdesetimi leti; mi smo bili skoraj prva generacija, ki je vzrasla popolnoma v njegovem okviru, na nas je moral doživeti svojo preizkušnjo. In pokazalo se je samo to, da tej zkušnji ni bil dorasel. V petdesetih letih obstoja je namreč tako hitro pretekel pot od prvotnega idealističnega zagona nekaterih poedincev, ki so ga iz svoje notranjosti spočeli, do popolne pozunanjenosti, da ni imel v sebi nobene možnosti več za kako obnovo. Zato je oficijalna katoliška javnost mladinski pokret sprejela kot nekaj popolnoma tujega in sovražnega in notranji razkroj je dobil tudi svojo zunanjo politično obliko. Seveda je bil ta pokret odkrito sovražen oficijalni katoliški javnosti,

ni bil pa sovražen katolicizmu, saj je vendar izhajal iz njega. Ko pa je mladina spoznala, da je katolicizem dejansko, čeprav ne teoretično, istoveten z oficijalno katoliško javnostjo, se je počasi odvrnila tudi od katolicizma samega, ker ni videla možnosti, da bi v okviru katolicizma uresničila svoje pravne težnje. Pri velikem številu se je to zgodilo z ostro bolečino, skoraj z obupom, pri drugih z resignacijo, nekaj jih je vztrajalo z odprto rano v srcu, da seveda ne štejem oportunistov; stoji pa: ogromna večina mladine, ki je po vojni dorasčala v katoliških organizacijah, se je hoté izločila iz okvira katoliškega kulturno političnega organizma, ki je ostal slejkoprej v rokah starega pozunanjega rodu, izločila prav zaradi nravnih nesoglasij.

Prvo dejstvo, ki je pri nas, komaj dorastlih, vzbudilo silen odpor, je bilo dejansko istovetenje Cerkve s stranko. Predobro smo poznali teoretično razliko med njima, ki se je neprestano poudarjala v političnem boju še v generaciji pred nami; z razočaranjem v srcu pa smo se prepričali, da je ta razlika teoretično sicer mogoča, a da je dejansko silno, silno zabrisana, vsaj v tisti okolici, v kateri smo živeli. Za naš odpor zoper take razmere je značilno, da nismo prihajali do njih s kakim ustaljenim mnenjem, ampak z vero in zaupanjem v to, kar so nas učili. In mi, ki smo poznali katoliški krog ne le od zunaj, marveč tudi od znotraj, smo videli, da ni samo stranka odvisna od Cerkve po duhovnikih, ki so zavzemali v njej vsa količkaj važna mesta, ampak da je predvsem Cerkev odvisna od stranke po kleričnih in laičnih politikih, in to velikokrat po najbolj koruptnih. Kdor je bil dober strankar, je bil dober katoličan in nihče ga ni izpraševal po drugi legitimaciji; nasprotno pa so vsakomur, ki se je uprl stranki, takoj odrekli tudi katoličanstvo, stikali vsevprek za njegovimi moralnimi grehi in ga sumili herezij tisti, ki so bili sami v praktičnem življenju neprimerno bolj obteženi, ali pa so vsaj take grehe pri svojih prijateljih mirno gledali. Med vidnimi strankarji pa se je rado dogajalo, da so se nalašč in očitno kazali pri verskih opravilih, samo zato, da bi si utrdili sloves dobrih katoličanov — ne morebiti iz verske potrebe.

Take stvari so človeško razumljive in v neki meri neizogibne, težko in usodepolno pa je bilo, da to niso bile izjeme, ampak pravilo, in da ni bilo nikogar razen nas mladih, ki bi se bil temu uprl. Bilo je znamenje, da je prav zaradi zunanje moči, ki jo je dosegel katoliški tabor med Slovenci, v njem zavladovalo samo stremljenje za močjo in za denarjem in da so načela postala samo še plašč za osebne koristi. Spoznali smo tedaj, kako nevarna je zunanja moč za vsako idejo, še celo pa za katoliško, ki je pravno čistejša kot vse druge in ki odločno obsoja vsako laž in nasilje. Zlo političnega katolicizma se nam je odkrilo na nas samih, ki smo bili njegove žrtve, in ko smo gledali čim-

dalje globlje, smo videli, da zlo ne ograža samo stranke ampak tudi Cerkev. Že tu se je marsikdo oddaljil od prve in od druge.

Kakor vsa mlada generacija, tako je tista, iz katoliškega tabora, po vojni nanovo doživela pojem narodnosti. Povečini še celo prej in močnejše kakor mladina drugih prepričanj, ker je izhajala predvsem iz kmetijskega dela našega naroda, ki je najtesneje zvezan z zemljo. Zgodilo se je, da je tudi stranka, ki ji je pripadala, imela to načelo napisano na svojem praporu in vendar je mladina tukaj zopet začutila nesoglasje med čistim načelom in dejanskim položajem. Dokajšnjemu delu političnih voditeljev je bilo narodnostno načelo le sredstvo za dosego moči, ki pa so ga vedno takoj opuščali, čim je politična korist kazala drugače. Tako nismo doživeli tragedije naroda, marveč le komedijo stranke, ki se hoče rešiti za vsako ceno. In preko stranke, ki je izginila, smo čutili v katoliškem kulturno političnem organizmu ponekod prikrito, ponekod pa prav jasno usmerjenost: poudarjati celo v škodo narodnosti svoje politično katolištvo in njegove mednarodne vidike. Posebno spričo nečloveškega zatiranja, ki ga mora trpeti naš narod pod Italijo in pri katerem pomagajo tudi katoliški duhovniki, nam ni moglo biti pasivno zadržanje naše katoliške javnosti drugače razumljivo, kakor da zanjo več pomeni strah porušiti neko zunanjo, katoliško politično enotnost, kakor pa glas krvi in glas vesti, ki v imenu katoliških nravnih načel ukazujeta javno obsoditi zatiralce in vse njihove sokrivce. Pri našem narodnem vprašanju se je katoliški mladini čisto jasno pokazalo, da politični katolicizem ne obstoji samo tam, kjer so katoliške stranke, ampak da je izven njih in nad njimi dan po obstoječem ustroju Cerkve. Tej mladini se zdi, da je vsako reševanje nasprotstva med nravnimi nauki katolicizma in njegovo politiko zgolj zofistika; in take zofistike, ki je ni prepričala, je čula že dovolj.

Vprašanje pa, v katerem je nasprotstvo mladine, ki jo opisujem, do katoliške javnosti najnepomirljivejše, je vprašanje odnosa med njo in Cerkvijo in kapitalizmom. Zdi se nam razumljivo, da Cerkev brezpogojno obsoja boljševidem zaradi njegove osnovne brezbožne usmerjenosti, nerazumljivo in po katoliških nravnih naukih neoprostljivo pa je stališče Cerkve in vesoljne katoliške javnosti do kapitalizma. Res je, da Cerkev teoretično prav tako zavrača drugega kakor prvega, in nič ne dvomimo v dobro vero in voljo posameznikov, dejansko pa kaže katoliška javnost, ki sestavlja vidno Cerkev, od tal do vrha nasproti kapitalizmu in njegovim podpornikom, raznim fašizmom, skrajno popustljivost; več, ona sama se uvršča v ples okoli zlatega teleta. Videli smo, kako se je v našem lastnem okolju katoliški kulturno politični organizem čimdalje bolj spreminjal v kapitalističen

koncern, in v ravnanju nismo mogli ugotoviti prav nobene razlike med katoliškimi in nekatoliškimi politiki, bankirji, advokati, trgovci itd. Vendar bi to, poslednje, pomenilo za mladino le neresničnost in izkvarjenost katolicizma v posameznih osebah, če ne bi bil katolicizem dejansko od njih neločljiv: ti ljudje so monopolizirali vso moč in ves vpliv v katoliški javnosti. Prejšnji čas smo videli predvsem le plašč stranke in smo njej mogli pripisati vse zlo. Tako ni bil boj brezupen, čeprav je bil težak. Po sedanje spoznan in formuliran, pa je boj vse brezuspešnejši, ker je spor veliko splošnejši in ne gre le za izkvarjenost posebnega slovenskega primera; čisto enake z našo katoliško javnostjo so katoliške javnosti tudi drugod. Dobro vemo, da ti monopolizatorji niso Cerkev, in še vedno je veliko število ljudi v katoliških vrstah, ki se plesa okoli zlatega teleta ne udeležujejo; tolikrat bolj žalostno pa je, da ti molčijo in ravnanje drugih tolerirajo.

Prav politika papeštva, ki predstavlja hierarhično vodstvo Cerkve, je bila in je mladini, ki je izšla iz katoliškega tabora, kamen spotike. Ta mladina ni hotela videti, kakor ji pripovedujejo druge ideologije, v papežu le hlapca ali celo namernega pomagača kapitalizmu, ona verjame še danes, da so odločitve papeštva utemeljene samostojno zaradi interesov katolicizma. Vendar nikakor ne more biti prepričana, da bi bili interesi katolicizma ti, katere papeštvo očitvidno za take smatra. Njegovo politiko, gledano s prijateljskimi očmi, moreš kvečjemu razlagati kot politiko izbiranja med večjim in manjšim zlom. Tu pa je mladina v imenu samih katoliških нравnih načel vedno poudarjala: vsako zlo je zlo, in izbire med večjim in manjšim zlom ne more biti. Mladina ne more razumeti, da bi se bilo mogoče prilagoditi stanju, povzročenem po kapitalizmu in izraženem v fašističnih diktaturah, ne da bi bil katoliški нравni čut težko oškodovan. A kadar je kdorkoli od mladih opozoril na to nasprotje in spor vesti, so mu takoj odrekli katoličanstvo, češ, da se ne pokori avtoriteti.

Morebiti je res mogoče na osnovi spretno sestavljene moralke tako ravnanje opravičiti, poudarjam pa, da ga mladina opravičiti ne more. V zmoti je torej tisti, ki misli, da hotena izločitev velikega dela mladine iz katoliškega kulturno političnega organizma temelji predvsem na teoretskem nasprotovanju socialnim naukom papeštva, njegovi okrožnici: „Quadragesimo anno“, temveč izvira po veliki večini iz obsodbe njegovega praktičnega zadržanja in praktičnega zadržanja katoliške javnosti. Ko bi skušala katoliška javnost, mesto da se skriva za okrožnico in jo zlorablja za preizkusni kamen, ob katerem odkriva heretike, v okviru svojih možnosti uresničiti vsaj del njenih naukov, še manj, nič drugega kakor samo krščansko ljubezen, bi mogla mla-

dina verjeti vsaj v njeno dobro voljo, čeprav ne v njen uspeh. Tako pa ni čuda, če se odvrta naposled tudi od konfesionalne skupnosti.

Našel sem nekaj vprašanj, ob katerih je nastal spor med katoliško javnostjo in med nami mladino, ki smo iz nje izšli. Nakazal sem tudi pot, po kateri smo šli. Za to, kar sem povedal, ni važno, kje trenutno kdo od nas stoji, ali se je na zunaj manj ali bolj oddaljil od katolicizma, ker za nas vse, bodisi da smo zunaj ali znotraj organizacijskih okvirov, so bili in so konflikti enaki. In vse to se prav nič ne spremeni, četudi ta in oni tega ne bi hotel ali ne bi mogel priznati. Šlo mi je za to, da pokažem položaj vesti, ki je nas mlade, zrastle v katoliškem taboru, nujno moral gnati v odpor. Mislím, da se to ne sme prikrivati in da nimajo prav tisti, ki bi se radi o takih stvareh razgovarjali samo v zaprtih sobah. Nasprotno, treba nam je javno in brez strahu izpovedati, zakaj smo se borili in se borimo proti dejanskemu katolicizmu, čeprav vemo, da stojimo trenutno le posamezniki proti svetovni organizaciji. Taka izpoved nam je potrebna za lastno notranjo opravičbo in zaradi tistih, ki prihajajo za nami, da si razjasnijo svoj položaj na tem, kar smo doživeli mi. Če bi imeli več takih izpovedi mladine različnih taborov, bi mladinsko vprašanje postalo kmalu jasnejše; mladina, ki ji nalašč zapirajo oči in ki omahuje, bi se znašla, pa tudi tisti redki izmed starejših, ki imajo dovolj prožnega duha in dobre volje, bi jo razumeli. Nobene koristi pa nimamo od teoretičnega mladinskega gibanja, ki hodi po koturnu, da se ogne bridkim življenskim realnostim in odločitvam, še manj pa od preračunano pisanih časopisnih laskanj in obsodb. Edino res važno pri mladinskem gibanju so njegovi nravni konflikti, ker poočitujejo upor vedno prerajajočega se življenja zoper gnílobo. Od njihove razrešitve zavisi naša usoda.

Na zaključku nam je torej jemati razvoj mladinskega gibanja v katoliškem kulturno političnem krogu samo kot primer, kako nujno se današnjemu mlademu človeku stavlja nravni konflikti in kolikšna teža leži zanj na nravnem poudarku; očitvidno je, da nastajajo podobni konflikti pri mladini vseh taborov, ne le pri nas, ampak tudi drugod. V preprosti prepričljivosti, ki jo imajo nravni argumenti za mladino, in v tem, da jim le-ta daje prednost pred kakršnimikoli ustaljenimi ideologijami, se jasno kaže dejanski velikanski razkol med temi ideologijami in njihovimi resničnimi oblikami v življenju. Vsaka izmed ideologij bo v bodoče obstala le, če bo ta razkol izginil; to pa bi mogli doseči samo heroični njeni nosilci. Od tistih, ki danes zastopajo te ideologije, česa takega skoraj ni pričakovati. Kajti ti jih nasprotno skušajo ohraniti s tem, da silijo mladino, ki razkol čuti, k molku. Naloga mladine pa je prepričati vsako, čeprav le začasno, ponovno utrdi-

tev izkvarjenih ideologij; gledati mora, da nravni spor, ki ji je dal zagon, v njej nikoli ne zamre. Edino tako je mogoče, da bodo zaradi nje nekatere čiste vrednote iz tradicije prešle v podobo novega sveta. To je gotovo: novi svet ne bo poznal današnjega velikanskega razkola med ideologijo in resničnostjo, med besedo in dejanjem. Posebej za slovensko mladino pa velja, da mora očistiti ozračje, zastrupljeno s političnim katolicizmom in liberalizmom, ki njenemu npravnemu čutu ne odgovarjata. V interesu naroda, ki mu pripada, je dolžna, to nalogo izvesti, pa naj je zrasla kjerkoli in kjerkoli naj še danes stoji.

Na razpotju

Igo Gruden

V mestu je večer brezupen, sneg brezglasen,
svet brezčasen, v sivi megli dolgočasen.
Morda kje nad nami bog sedi v nebesih:
mene zebe v mozeg, — ivje je v drevesih.

Grem po ulicah, bežim, ljudi srečavam,
ž njimi ne korakam, sam med njimi plavam:
kam srcé me — ptica sinja — v zimi nese?
Sneg na zemljo tiho pada kot zavese.

Mimo mene brat gre, sestra — gluhi, slepi:
dobri niso, o, da bi bilí vsaj lepi!
Dolgčas preperel visi jim na obrazu,
nevesel jim duh kot vrabcem v mokrem mrazu.

V motnih oknih luči — kot mrtvaške sveče,
čas, ki v njem živimo, pa umreti neče:
vsak gre sam za svojim žalostnim pogrebom,
blodne sence vidim med zemljó in nebom.

Hej pogrebci! mumije breznadne dobel
lézite v zatohle faraonske grobe!
Zastor naj prekolje se, zazeva v rano,
vzkrvavi naj zarja dneva nad poljano!

Sneg na zemljo pada tiho kot zavese:
kam srcé me nad tesnobe grobne nese?
Kot motor brni mi: zbogom, brat! — izginja:
nove zarje šla iskat je ptica sinja.